

Implementation of Mechanisms of Interaction Between Authorities and Institutions of Civil Society: Challenges and Prospects

UDC: 351.851

DOI: <https://doi.org/10.15421/152233>**Honcharuk Vasyl**

Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0003-1119-0543>, 0960360000@i.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

Abstract

In the article, the author reveals an important condition for the success of public administration - it is the active participation of civil society in all aspects of the social and socio-political life of the state, which has a positive impact on the successful development of public democracy, reducing the level of such socially negative phenomena as corruption, poverty, intolerance, extremism. According to the author of the article, active cooperation between the public and the authorities helps to build an open democratic society in which people will trust each other and solve social problems through joint efforts. The purpose of the article is to analyze the implementation of the mechanisms of interaction between state authorities and civil society institutions in the context of modern global threats, including the war in Ukraine. The issue of interaction between public authorities and civil society institutions has been one of the key issues of society throughout the entire period of its existence. The legitimacy of state power, its content and the stability of state administration depend on such interaction. The development of the Ukrainian state is characterized by the modernization of all social institutions included in the process of democratic transformations. However, these changes are not being implemented easily and even hellishly, because they are accompanied by a struggle against an external enemy - the Russian Federation, which on February 24, 2022 carried out an insidious attack on Ukraine, which unleashed a full-scale war on the territory of our state, occupying and annexing parts of the Donetsk and Lugansk regions in 2014. At the same time, the resistance demonstrated by the Ukrainian society to the aggressor has been united around itself by all the democratic countries of the world, and this fact underlines the invariability of Ukraine's course towards democracy, membership in the EU and NATO, which actively supports civil society. These modernization processes in the development of Ukraine are facilitated by innovative mechanisms of interaction between the authorities and society, which provide for new forms of public activity in the fight against corruption, the growth of volunteer activities, the operation of the principles of transparency in state authorities and local self-government from the national to local levels.

Keywords: civil society, public authorities, innovative mechanisms, civil society institutions, legal regulation, martial law, social partnership, interaction

Реалізація механізмів взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства: виклики та перспективи

Гончарук Василь

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

Анотація

В статті автор розкриває важливу умову успіху публічного управління – це активна участь громадянського суспільства в усіх аспектах суспільно-політичного життя держави, що позитивно впливає на успішний розвиток суспільної демократії, зниження рівня таких соціально негативних явищ, як корупція, бідність, нетерпимість, екстремізм. На думку автора статті, активна співпраця громадськості та влади допомагає побудувати відкрите демократичне суспільство, в якому люди будуть довіряти одне одному і спільними зусиллями вирішувати соціальні проблеми. Метою статті є аналіз сучасного стану реалізації механізмів взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах сучасних глобальних викликів та загроз, серед яких війна в Україні. Питання взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства є одним з ключових питань суспільства упродовж всього його періоду існування. Від такої взаємодії залежить легітимність державної влади, її зміст та стабільність державного управління. Розвиток Української держави характеризується модернізацією всіх соціальних інститутів, що включені в процес демократичних перетворень. Однак ці зміни здійснюються нелегко та навіть пекельно, адже вони супроводжуються боротьбою із зовнішнім ворогом – Російською Федерацією, яка здійснила 24 лютого 2022 р. підступний напад на Україну, розв'язала повномасштабну війну на території нашої держави, окупувавши й анексувавши у 2014 році Крим та частини Донецької й Луганської областей. Разом із тим спротив, що демонструє українське суспільство агресору, солідаризували навколо себе всі демократичні країни світу, і цей факт підкреслює незмінність курсу України на демократію, членство в ЄС та НАТО, яке громадянське суспільство активно підтримує. Зазначеним модернізаційним процесам розвитку України сприяють інноваційні механізми взаємодії влади та суспільства, які передбачають нові форми громадської активності в боротьбі з корупцією, зростання волонтерської діяльності, дію принципів транспарентності в органах державної влади та місцевого самоврядування від національного до місцевого рівнів.

Ключові слова: громадянське суспільство, органи державної влади, інноваційні механізми, інститути громадянського суспільства, нормативно-правове регулювання, воєнний стан, соціальне партнерство, взаємодія

Стаття надійшла / Article arrived: 26.09.2022

Схвалено до друку / Accepted: 31.10.2022

Вступ.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні інститути громадянського суспільства (ІГС) працюють у більшості суспільних сфер: у сфері захисту прав людини та громадянина, представлення інтересів різних груп громадян, надання соціальних та інших послуг, провадження благодійної та волонтерської діяльності, реалізації освітніх і культурних проектів, захисту довкілля, проведення аналізу реалізації державної політики, моніторингу діяльності органів влади, провадження антикорупційної діяльності та інших.

Українське суспільство поступово усвідомлює важливу роль, яку відіграють ІГС у житті держави. Так, за результатами дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей, з 05 по 12 серпня 2022 року «Довіра до держави: як зберегти національну єдність заради перемоги» [1] більшість громадян (60%) вважає, що громадські організації потрібні в їхніх містах чи селах (18% - не потрібні), причому це переконання в необхідності громадських організацій доволі стабільне (у 2013 році 58% опитаних вважали, що громадські організації потрібні, 18% - що ні). При цьому, основними видами діяльності, якими в першу чергу повинні займатися громадські організації, громадяни вважають захист соціально вразливих соціальних груп (людей з інвалідністю, багатодітних сімей тощо) - 57% опитаних; контроль за діяльністю влади - 55% (порівняно з 2013 роком значимість зросла на 10%); надання людям юридичної та іншої допомоги в обстоюванні своїх прав (45%); об'єднання людей із спільними інтересами (34%), допомога військовим та волонтерам у збройному конфлікті на Донбасі (31%) [2].

У сучасному українському суспільстві триває процес становлення громадських організацій, їх інституційний розвиток, рівень якого дозволяє говорити про зміцнення організаційних можливостей для впливу на різні сфери життя суспільства і на політичну сферу зокрема шляхом моніторингової діяльності, суб'єктом якої виступає громадськість [3]. Тож тема дослідження залишається актуальною, особливо в умовах воєнних дій в Україні.

Адже увага до взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного стану України збільшується, оскільки має на меті забезпечення ефективної співпраці задля пришвидшення Перемоги нашої країни та подолання руйнівних наслідків війни.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання механізмів взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства потребує ґрунтовного дослідження та відповідного адміністративно-правового оформлення, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови держави. Теоретичною основою дослідження є наукові праці таких зарубіжних учених як: К. Allen, G. Almond, A. Arato, R. Aron, F. Braudel, Y. Habermas, T. Gable, F. von Hayek, E. Gellner, J. Le Hoff, R. Dahrendorf, J. Keen, D. Osborn, C. Popper, A. Toynbee, A. Turenne, G. Schmidt та ін.

Серед праць українських вчених, які займаються питаннями демократизації публічно-владних відносин, питаннями публічного менеджменту, сутності та функціонування громадянського суспільства, є праці В. Андрушенка, В. Бакуменка, В. Бебика, Т. Бутирська, О. Валевський, В. Голубь. Науковий і практичний інтерес до питань взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства зумовлений зростанням ролі громадянина в житті країни в умовах подальшої демократизації українського суспільства та державності, розвитку інформаційного суспільства. Вона є основним чинником збереження балансу, рівноправності, взаємної відповідальності у відносинах між особами, суспільством і державою з метою побудови партнерських відносин в умовах війни та повоєнній відбудові держави.

Метою статті є визначення механізмів забезпечення взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах глобальних викликів та загроз, серед яких не лише пандемії, зміна кліматичних умов життя населення, глобальні екзогенні та ендогенні катастрофи, а також в першу чергу це війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні інститути громадянського суспільства працюють у соціальній, культурній і комунікативній сферах, за напрямками правозахисту,

аналізу політики, залучені до процесів реформування, зокрема децентралізації [4]. При цьому, за результатами опитування самих

представників ІГС, останні відзначали ряд актуальних проблем розвитку організацій ІГС, що наведені у таблиці 1.

Табл. 1.

Проблеми розвитку ІГС (за результатами опитування)

№ п/п	Назва проблем	% опитаних, які вказали на проблему, як важливу
1	Фінансові складнощі: брак фінансування, зокрема постійного, відсутність українських донорів, неможливість виділяти кошти для організаційного розвитку організації	55%
2	Проблеми у взаємодії з державою: погрози з боку влади, корупція, відсутність діалогу з владою, неналежне виконання з боку влади законів, що стосуються ОГС та реалізації їхніх прав	43%
3	Кадрові проблеми: недостатній професійний рівень, вплив професійних кадрів, проблеми з підвищенням кваліфікації	23%
4	Інституційні проблеми: відсутність стандартів ведення благодійної діяльності; неефективність роботи громадських рад; неврегульованість	н/д

Джерело: Узагальнено автором [33, с. 7-8]

Водночас, збільшення кількості громадських організацій майже не позначається на підвищенні рівня залученості громадян до діяльності ІГС, оскільки залученою до активної громадської діяльності вважає себе незначна частка громадян України, причому цей відсоток упродовж 2013-2018 рр. стабільно становить 8-10% [4, с. 14].

За оцінкою Центру суспільних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, протягом останніх років змінюються напрями діяльності громадських організацій. Зокрема, серед нових зареєстрованих громадських організацій значну кількість становлять організації, орієнтовані на: розв'язання проблем військовослужбовців (допомогу українським військовим та учасникам і ветеранам АТО-ООС); захист прав і потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та громадян, які постраждали від конфлікту та окупації; волонтерську діяльність, зокрема зорієнтованої на надання допомоги цивільному населенню (ВПО, громадянам України, які мешкають у прифронтовій зоні - на підконтрольній Україні території Луганської і Донецької областей). Загроза

здоров'ю українській нації, спричинена коронавірусною інфекцією СОУТ0-19, викликала потужне зростання волонтерського руху та активізацію діяльності благодійних організацій, фондів [4, с. 16].

В зв'язку з розв'язанням повномасштабної війни в Україні, діяльність ІГС, спрямована на волонтерство, благодійність, а також вирішення соціальних проблем окремих категорій осіб, що звісно має позитивний характер, особливо в умовах обмеженості бюджетного фінансування та неефективності механізмів надання допомоги таким особам з боку держави.

Водночас, така діяльність не призводить до суттєвого впливу на покращення політичної та соціально – економічної ситуації в державі загалом, адже не тільки не стимулює органи державної влади та органи місцевого самоврядування бути більш ефективними, а й навпаки, дозволяє таким чином переадресувати ІГС вирішення проблемних питань, які мали б вирішувати органи влади.

Фактично, безпосередній вплив на діяльність органів влади здійснюють ІГС, які виконують консультативно-дорадчі (діяльність громадських рад, участь у

розробленні та аналізі проектів нормативно-правових актів) та контрольні функції (антикорупційна діяльність, контроль за ефективним використання коштів органами влади та їх посадовими особами).

На даний час в Україні діє Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», який визначає основні вимоги до організації і проведення органами виконавчої влади консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики [5]. Відповідно до положень Порядку, консультації з громадськістю проводяться з метою залучення громадян до участі в управлінні державними справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів виконавчої влади, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності зазначених органів, а їх проведення має сприяти налагодженню системного діалогу ОВВ з громадськістю, підвищенню якості підготовки рішень з важливих питань державного і суспільного життя з урахуванням громадської думки, створенню умов для участі громадян у розробленні проектів таких рішень. Порядком також визначено, що консультації з громадськістю проводяться з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, а їх результати враховуються органом виконавчої влади під час прийняття остаточного рішення або в подальшій його роботі.

Ключовим елементом консультацій з громадськістю є орієнтовний план проведення таких консультацій з урахуванням основних завдань, визначених Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, Державною програмою економічного і соціального розвитку України, планом законопроектних робіт та іншими документами, а також результатів проведення попередніх консультацій з громадськістю. Такий орієнтовний план має складатися з урахуванням пропозицій громадських рад, утворених при міністерствах, інших

центральної виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських, районних, районних у м. Києві та Севастополі державних адміністраціях. При цьому, ІГС можуть ініціювати проведення консультацій з громадськістю з питань, не включених до орієнтовного плану, шляхом подання відповідних пропозицій громадській раді або безпосередньо органу виконавчої влади.

До таких ІГС віднесено громадські об'єднання, релігійні, благодійні організації, творчі спілки, професійні спілки та їх об'єднання, асоціації, організації роботодавців та їх об'єднання, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації, інші невідприємницькі товариства та установи, легалізовані відповідно до законодавства.

Інститут громадських рад при органах виконавчої влади, як система комунікації між ІГС та ОВ, містить як позитивні, так і негативні сторони.

До позитивних характеристик діяльності громадських рад відносять те, що вони започаткували нормативно визначену форму діалогу громадськості та державних управлінців, яка набула визначених правових підстав, певної регулярності та, за сприятливих умов, могла позитивно впливати на якість окремих управлінських рішень, сприяючи збільшенню прозорості та публічності виконавчої влади, її відкритості до громадян.

До негативних характеристик можна віднести насамперед порядок формування таких рад, які створювались за рішенням першої особи того чи іншого органу влади (та місцевого самоврядування), апаратним шляхом, методом кооптації тих чи інших представників громадянського суспільства, які відповідали ніким і ніде не визначеним критеріям відбору. Такий процес вибору членів громадських рад був суб'єктивним та авторитарним, а не відкритим та демократичним. Більше цього, такі ради навіть формально діяли не при органах виконавчої влади, а при їх керівниках, що зайве підкреслювало джерело їх походження та спрямування діяльності. Регулярність засідань, порядок денний, врахування результатів обговорень та ухвалених ними рішень також були в компетенції не цих рад або інститутів громадянського суспільства, а

виключно голів органів влади. Це не могло не позначитись на переважно кулуарній атмосфері в їх роботі, дистанційованості від запитів громадянського суспільства, браку належного інформування по їх діяльність, отже, й незначній результативності в цілому [6].

Низька ефективність і занадто формалізований характер роботи громадських рад свідчить про ілюзорний та дорадчий характер їх функціонування. На практиці на дані структури покладаються суто консультативні функції, реального впливу на прийняття політичних рішень вони не мають [7].

Наступний крок, яким було задекларовано курс на посилення участі громадськості у процесі контролю за діяльністю влади - запровадження інституту рад громадського контролю. Зокрема, Рада громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України, запроваджена відповідно до статті 31 Закону України від 14 жовтня 2014 року № 1698-УП «Про Національне антикорупційне бюро України» з метою забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю бюро [8]. Відповідно до Закону Рада громадського контролю діє у складі 15 осіб та формується на засадах відкритого та прозорого конкурсу, який проводиться шляхом рейтингового інтернет-голосування громадян, які проживають на території України.

При цьому, такий механізм формування Ради громадського контролю містить ряд серйозних недоліків. Перш за все, формулювання «громадян, які проживають на території України» не означає громадян України, а отже брати участь у голосуванні за обрання складу ради громадського контролю можуть не тільки громадяни України, а й громадяни інших держав, які проживають на території України, в тому числі - і громадяни держави-агресора. По-друге, передбачена Законом можливість участі у голосуванні будь-яких громадян, які проживають на території України (включаючи громадян, які знаходяться у місцях позбавлення волі, засуджених за корупційні злочини), нівелює принцип діяльності громадських рад, який передбачає формування громадських рад з представників ІГС, які мають певний рівень професійного досвіду та беруть активну участь у відповідній сфері громадської діяльності.

Так, відповідно до Типового положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів АР Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації, затвердженого постановою КМУ від 3 листопада 2010 р. № 996 (з наступними змінами) до складу громадської ради при Раді міністрів АР Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі держадміністрації можуть бути обрані представники ІГС, які не менше шести місяців до дати оприлюднення органом виконавчої влади повідомлення про формування складу громадської ради проводять заходи, дослідження, надають послуги, реалізують проекти тощо на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. При цьому, до складу громадської ради можуть бути обрані представники ІГС, які є фахівцями у відповідних сферах, що підтверджується наявністю відповідної освіти, наукового ступеня, публікацій, досліджень, а також інформацією про участь у реалізації проектів не менш як за 12 місяців до дати оприлюднення органом виконавчої влади повідомлення про формування складу громадської ради [5].

Таким чином, законодавством передбачено певні кваліфікаційні вимоги до кандидатів до складу громадської ради при центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів АР Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації, які мають сприяти формуванню складу відповідної ради за участю професійних представників ІГС, які здійснюють активну діяльність у відповідній сфері. В той же час, Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» не передбачено кваліфікаційних вимог до осіб, які претендують на входження до складу Ради громадського контролю при НАБУ, при тому, що Рада громадського контролю при Національному бюро наділена низкою важливих повноважень:

- 1) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Національного бюро;
- 2) розглядає звіти Національного бюро і затверджує свій висновок щодо них;

3) обирає з її членів двох представників, які входять до складу Дисциплінарної комісії Національного бюро;

4) має інші права, передбачені Положенням про Раду громадського контролю.

Аналогічний підхід щодо формування складу рад громадського контролю застосовується і щодо Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) та Державного бюро розслідувань. Так, статтею 14 Закону України від 14 жовтня 2014 року №1700-VII «Про запобігання корупції» передбачено, що громадський контроль за діяльністю НАЗК забезпечується через Громадську раду при НАЗК, яка складається з 15 осіб та формується відповідно до результатів відкритого та прозорого конкурсу, який проводиться шляхом відкритого рейтингового інтернет-голосування громадян, які проживають на території України, у порядку, встановленому КМУ. Кандидатури для участі в конкурсі з формування складу Громадської ради при НАЗК подаються громадськими об'єднаннями, які здійснюють діяльність у сфері запобігання та/або протидії корупції не менше двох років та мають підтвердження реалізованих ними проектів. Водночас, кваліфікаційних вимог до особи, яка претендує на входження до складу Громадської ради, законом не передбачено.

При цьому Громадська рада при НАЗК наділена низкою важливих повноважень, включаючи вплив на кадрову політику агентства:

1) обирає зі своїх членів до трьох представників, які входять до складу кожної з: комісій, які проводять конкурс на зайняття вакантних посад у НАЗК; дисциплінарних комісій, які здійснюють дисциплінарні провадження щодо державних службовців НАЗК;

2) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань НАЗК, здійснює моніторинг ефективності реалізації НАЗК його повноважень;

3) аналізує ситуацію із забезпеченням незалежності НАЗК;

4) розглядає щорічний звіт НАЗК та затверджує висновок щодо нього;

5) розглядає проект національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики та затверджує висновок щодо нього;

6) бере участь у розробленні антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання;

7) бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів Національного агентства та готує висновки щодо них;

8) здійснює інші повноваження, передбачені Положенням про Громадську раду при Національному агентстві.

Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої- третьої категорій посад державної служби, судьями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів НАБУ;

2) злочинів, вчинених службовими особами НАБУ, заступником Генерального прокурора - керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю НАБУ.

Рада громадського контролю при Державному бюро розслідувань діє на підставі Положення, затвердженого Указом Президента України від 5 лютого 2020 року № 42/2020. При цьому, Рада громадського контролю при ДБО формується на підставі конкурсу, один із етапів якого включає проведення рейтингового інтернет-голосування на офіційному вебсайті ДБР [10]. Слід зазначити, що Ради громадського контролю при ДБР у першому складі, який формувалася без проведення інтернет-голосування, була єдиною Радою громадського контролю з усіх антикорупційних органів, яка розкритикувала діяльність керівника органу, за яким здійснювала громадський контроль, що може свідчити про її реальну незалежність від керівництва ДБР [11].

При цьому, ефективна боротьба з корупцією залишається одним із ключових запитів, як з боку українського суспільства, так і з боку представників міжнародної спільноти. Незважаючи на ухвалення

законів, якими було передбачено утворення спеціалізованих антикорупційних структур (НАБУ, НАЗК, САП, ДБР), а також потужних інструментів громадського контролю за діяльністю, ситуація з високим рівнем корупції суттєво не змінилася.

Так, якщо проаналізувати динаміку індексу сприйняття корупції (СРІ), то Україна розпочала антикорупційну реформу з показниками СРІ-2014 у 26 балів зі 100 можливих та посіла 142 місце серед 175 країн — між Угандою та Коморськими островами.

За показниками СРІ-2019 Україна отримала 30 балів і посіла 126 місце в глобальному рейтингу (це ж місце обіймають

Киргизстан, Азербайджан і Джибуті) [12]. На відсутність реальних результатів боротьби з корупцією, подальшу актуальність цієї проблеми, вказують, як експерти, так і пересічні громадяни.

Так, за результатами експертного опитування «Шоста річниця Майдану: експертна оцінка подій, наслідків і уроків на майбутнє», проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва 7-19 листопада 2019 року серед 80 експертів, 38 з опитаних вказали на відсутність системної боротьби з корупцією, як ціль Майдану, яка не була досягнута (табл. 2) [13, с. 1].

Табл. 2

**Результати експертного опитування
(«Які цілі Майдану не були досягнуті?»)**

Назва цілі	Кількість згадок
Відсутність системної боротьби з корупцією	38
Не відбулося якісного «перезавантаження» системи влади та оновлення принципів її діяльності, приходу якісно нових еліт та люстрації старих	30
Не відбулося деолігархізації політики та економіки	24
Не притягнуто до відповідальності винних у злочинах проти учасників Євромайдану та покарання представників попереднього режиму за вчинені злочини	22
Відсутність економічних реформ та зростання рівня життя населення	6
Не досягнуто стабільності національних інститутів	3
Інше	5
Не сформовано консолідованої позиції громадянського суспільства для його впливу на владу - 2	
Не збережено територіальної цілісності України - 1	
Не досягнуто верховенства права - 1	
Розбудова основи для модернізації країни - 1	

Джерело: [14, с. 4]

За результатами соціологічного дослідження «Екологічні тренди в Україні: погляд громадян», проведеного Інститутом Горшеніна та Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, корупція у владі турбує близько 39,8% опитаних громадян (рис. 1) [14].

При цьому, серед проблем, які турбують українців найбільше, такі

проблеми, як «високі тарифи на послуги ЖКГ (турбує 56,8% опитаних, перша сходинка серед усіх проблем), економічна ситуація в країні та низький рівень життя населення (турбує 49,1% опитаних), якість медичного обслуговування (турбує 38,2% опитаних) також опосередковано пов'язані з високим рівнем корупції у державі.

ЯКІ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ ВАС ХВИЛЮЮТЬ НАЙБІЛЬШЕ?

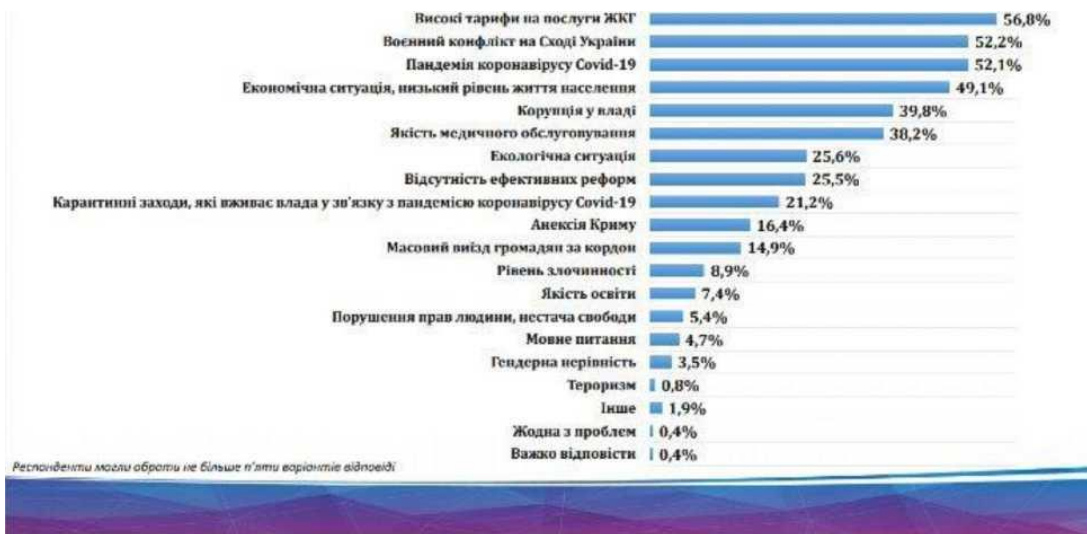

Рис. 1. Результати соціологічного дослідження «Екологічні тренди в Україні: погляд громадян». Джерело: [14]

Відкрита військова агресія російської федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, поставила під загрозу не тільки свободу, життя та здоров'я мільйонів громадян України, а й саме існування держави Україна. Усвідомлення цього факту мало наслідком широку мобілізацію громадянського суспільства на організацію допомоги органам державної влади та органам місцевого самоврядування у вирішенні питань оборони держави, а також вирішенні проблем громадян, які проживали у населених пунктах, що потрапили в оточення, окупацію, або знаходились у зоні бойових дій. Прикладом такої допомоги є звернення Українського союзу промисловців і підприємців допомагати Збройним Силам України і життєзабезпеченню міст [15], завдяки якому десятки тисяч вимушених переселенців змогли знайти тимчасову оселю [16], діяльність української діаспори зі збору коштів, гуманітарної допомоги, підтримки біженців, політичного тиску на уряди країн, де проживають українці [17].

У свою чергу, представники влади також зверталися до громадянського суспільства з проханням про підтримку. Як приклад, звернення начальника Львівської обласної військової адміністрації М. Козицький до мешканців Львівщини стати волонтерами для внутрішньо переміщених осіб [18].

Зі свого боку, влада, розуміючи

важливість допомоги ІГС та необхідність налагодження конструктивної співпраці з ними, намагалася вести відкритий діалог з громадянським суспільством. Зокрема, Президент закликав українські ЗМІ активніше інформувати суспільство про успіхи Збройних Сил та втрати ворога, а громадян України - підтримати військових [19]. Наступним кроком у посиленні взаємодії з громадянським суспільством під час правового режиму воєнного стану, у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України, став Указ Президента України від 1 березня 2022 року № 86/2022 «Питання Радника - уповноваженого Президента України з питань взаємодії з громадськими об'єднаннями та добровільними формуваннями, які беруть участь у забезпеченні національної безпеки» [20].

Взаємодія влади та ІГС має важливе значення для протидії військовій агресії проти України, адже представники ІГС організують надання цільової допомоги Збройним Силам України, вирішують проблеми внутрішньо переміщених осіб, тим самим зменшуючи навантаження на органи влади.

Як приклад, Благодійний фонд «Повернись живим» за час своєї діяльності зібрав благодійні пожертви позначені на рис. 2.

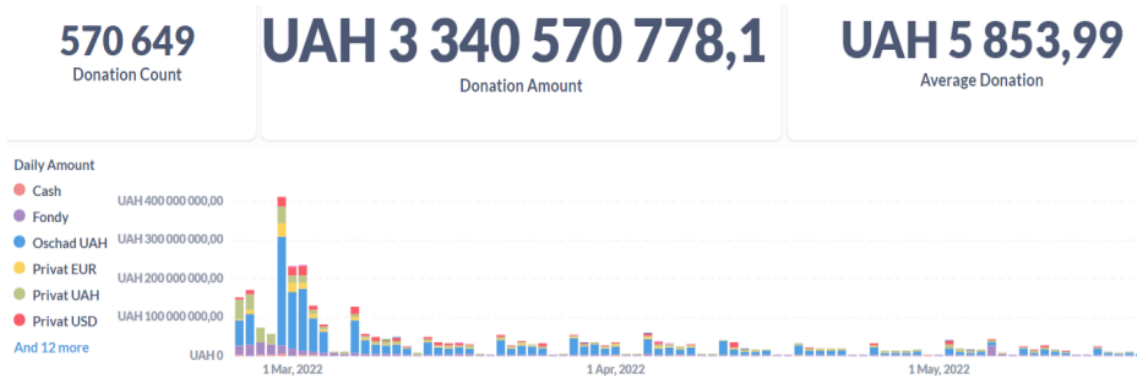

Рис. 2. Пожертви Благодійному фонду «Повернись живим» за період з 24 лютого по 19 травня 2022 року. Джерело: Згенеровано автором на основі даних сайту Благодійного фонду «Повернись живим» [21]

Кількість людей, які хочуть займатися волонтерством в Україні під час війни постійно зростає. Лише через платформу Української Волонтерської Служби подали заявки 43,5 тисячі волонтерів, а до чатів долучилось близько 100 тисяч нових користувачів [22].

Таким чином, українське суспільство показало свою громадянську зрілість та активно включилось до волонтерської діяльності - організації надання допомоги Збройним Силам України, внутрішньо переміщеним особам, іншим особам, які опинилися в складних життєвих обставинах внаслідок збройної агресії російської федерації проти України.

При цьому, ІГС виступили здебільшого партнерами держави, сприяючи органам влади в оперативному вирішенню проблем, які ті не в змозі були вирішити в стислі терміни в умовах воєнного стану.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування діють відповідно до умов воєнного стану. Громадський сектор продовжує роботу, яка невіддільна від гуманітарної місії:

- ГО допомагають забезпечувати ефективне управління територіальними громадами в умовах воєнного стану, підтримувати ЗСУ, ТРО;

- надають різноманітну допомогу тимчасово переміщеним особам і біженцям;

- здійснюють гуманітарну та інформаційну підтримку жителів на сході України;

- публікують подкасти про позитивні та корисні громадські ініціативи під час війни.

Інформаційна безпека залишається важливою складовою діяльності громадських інституцій під час воєнних дій.

Національні аспекти забезпечення владно-громадської взаємодії під час воєнного стану:

- Верховна Рада України продовжила воєнний стан в Україні та прийняла ряд законів і законопроектів;

- запустили гарячу лінію для консультацій ВПО та безробітним;

- оновлений перелік громадських приймальень Української Гельсінської спілки з прав людини;

- Мінцифра запустила гарячу лінію для консультацій щодо виплат для ВПО та допомоги безробітним;

- оновлено перелік суб'єктів, яким в умовах воєнного стану проводиться державна реєстрація юридичних осіб та ФОП;

- розширено коло суб'єктів державної реєстрації та видів адміністративних послуг, що надаються на території України, де відсутні бойові дії.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Таким чином, українське суспільство поступово усвідомлює важливу роль, яку відіграють ІГС у житті держави. ІГС працюють у соціальній, культурній і комунікативній сферах, за напрямками правозахисну, аналізу політики, залучені до процесів реформування, зокрема децентралізації. Фактично, безпосередній вплив на діяльність органів влади здійснюють ІГС, які виконують консультативно-дорадчі (діяльність громадських рад, участь у

розробленні та аналізі проектів нормативно-правових актів) та контрольні функції (антикорупційна діяльність, контроль за ефективним використання коштів органами влади та їх посадовими особами).

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування діють відповідно до умов воєнного стану. Взаємодія влади та ГС має важливе значення для протидії військовій агресії проти України. Українське суспільство показало свою громадянську зрілість та активно включилось до волонтерської діяльності - організації надання допомоги ЗСУ, ВПО, іншим особам, які опинилися в складних життєвих обставинах внаслідок збройної агресії російської федерації проти України. При цьому, ГС виступили здебільшого партнерами держави, сприяючи органам влади в оперативному вирішенню проблем, які ті не в змозі були вирішити в стислі терміни в умовах воєнного стану.

Дієвим інституціональним механізмом стимулювання розвитку громадянського суспільства у країнах світу є утворення консультативно-дорадчих органів як ефективного інструменту прямої участі населення у формуванні та реалізації політики на всіх рівнях, а також окремих

органів у системі законодавчої або виконавчої влади, відповідальних за координацію роботи органів публічної влади з питань взаємодії зі структурами громадянського суспільства.

При цьому, інституційні механізми взаємодії неурядових організацій та держави можуть бути представлені різними інститутами: парламент; уряд та його структурні підрозділи; міністерства; офіційні консультативні органи в складі держструктур і неурядових організацій; агентства або управління, що діють під егідою окремих міністерств; спеціалізовані структури; комітет або підкомітет, що займається неурядовими організаціями, що утворюються при місцевій раді або відповідні відділи при мерії; новаторські приклади співробітництва на місцях (бюро консультацій для громадян, телекотеджі).

Співпраця органів влади та інститутів громадянського суспільства на сьогодні регулюється Міжнародними зобов'язаннями та стандартами у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства. Однак здебільшого механізми взаємодії держави ГС потребують удосконалення та подальших розвідок у цьому напрямі діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Довіра до держави: як зберегти національну єдність заради перемоги. Результатами дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей, з 05 по 12 серпня 2022 року. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/dovira-do-derzhavi-yak-zberegti-natsionalnu-ednist-zaradi-peremogi>
2. Довіра до громадських організацій зростає, але суспільство стає більш радикальним, – результати дослідження. Міжнародний фонд «Відродження». Retrieved from https://www.irf.ua/dovira_do_gromadskikh_organizatsiy_zrostaє_ale_suspilstvo_stae_bilsh_radikalnim_rezultati_doslidzhennya/ (дата звернення 12.05.2022).
3. Арабаджиев Д. Вплив громадських організацій на сучасне українське політичне поле. Наукові записки. 2018. Випуск 6 (68). Retrieved from https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/arabazhyev_vplyv.pdf (дата звернення 12.05.2022).
4. Ключові виклики для розвитку громадянського суспільства, 2020. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2020 році : матеріали щоріч. доп. / [Корнієвський О., Сидоренко Д., Пеліванова Н. та ін.]; за заг. ред. Ю. Тищенко, Ю. Каплан. – Київ : НІСД, 2021. 116 с.
5. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. №996. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#n30> (дата звернення 12.05.2022).
6. Мороз О.М. Правові форми взаємовідносин держави і громадських об'єднань в Україні в епоху глобалізації. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (на правах рукопису). Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів. 2015. 249 с.
7. Лясота А.Є. Сучасний стан та перспективи розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні. Грані, Том 21, №10 2018. Retrieved from <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/1268/1247> (дата звернення 75 12.05.2022).
8. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення 12.05.2022).
9. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 12.05.2022).

10. Питання Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань : Указ Президента України від 5 лютого 2020 року № 42/2020. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2020#n13> (дата звернення 12.05.2022).
11. Голова ДБР Труба своєю бездіяльністю порушує права громадян – висновки РГК. Інформаційне агентство «Уніан». Retrieved from <https://www.unian.ua/politics/10386048-golova-dbr-truba-svoeyeu-bezdiyalnistyuporushuye-prava-gromadyan-visnovki-rgk.html> (дата звернення 12.05.2022).
12. Індекс сприйняття корупції (CPI): динаміка останніх 5 років. Національне антикорупційне бюро України. Retrieved from <https://nabu.gov.ua/openoffice/biblio/sociologiya/indeks-spriynyattya-korupciyi-sri-dinamika-ostannih-5-rokiv> (дата звернення 12.05.2022).
13. Шоста річниця Майдану: експертна оцінка подій, наслідків і уроків на майбутнє. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. Retrieved from <https://dif.org.ua/uploads/doc/9552910555dd7a703d7d7f6.36773673.doc> (дата звернення 12.05.2022).
14. Президент: Армія та національна солідарність – головна опора української державності. Офіційне Інтернет-представництво Президента України. URL : <https://www.president.gov.ua/news/prezident-armiya-natsionalna-solidarnist-golovna-opora-ukr-73121> (дата звернення 12.05.2022).
15. Питання Радника - уповноваженого Президента України з питань взаємодії з громадськими об'єднаннями та добровільними формуваннями, які беруть участь у забезпеченні національної безпеки : Указ Президента України. Офіційне Інтернет-представництво Президента України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/2022#Text> (дата звернення 12.05.2022).
16. Захистимо Україну разом. Фонд «Повернись живим». URL : <https://www.comebackalive.in.ua/uk> (дата звернення 12.05.2022).
17. Допомогти та не нашкодити. Як стати волонтером під час війни. Суспільне мовлення України. Retrieved from <https://suspilne.media/231159-dopomogti-tane-naskoditi-ak-stati-volonterom-pid-cas-vijni/> (дата звернення 12.05.2022).
18. Мельник Л.А. Європейський досвід ефективної взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства. Інвестиції: практика та досвід. 2019. №4. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2019/20.pdf (дата звернення 12.05.2022).
19. Сенча С.А. Аналіз можливості адаптації досвіду зарубіжних країн для стимулювання розвитку громадянського суспільства в Україні. Право та державне управління. Retrieved from http://pdujournal.kpi.zp.ua/archive/1_2020/tom_2/28.pdf (дата звернення 12.05.2022).
20. Краснополська Т.М. Взаємодія громадянського суспільства та правової держави : навч.-метод. посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 104 с.

REFERENCES

- Arabadzhyev, D. (2018). Vplyv hromadskykh orhanizatsii na suchasne ukrainske politychne pole. [The influence of public organizations on the modern Ukrainian political field.]. *Naukovi zapysky*, 6. Retrieved from https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/arabadzhyev_vplyv.pdf
- Dopomogti ta ne nashkodity. (2022). *Yak staty volonterom pid chas viyny/ Suspil'ne movlennya Ukrayiny. [Help and do no harm. How to become a volunteer during war]*. Retrieved from <https://suspilne.media/231159-dopomogti-tane-naskoditi-ak-stati-volonterom-pid-cas-vijni/>
- Dovira do derzhavy: yak zberehty natsionalnu yednist zarady peremohy. (2022). [Confidence in the state: how to preserve national unity for the sake of victory]. *Rezultatamy doslidzhennia, provedenoho Fondom «Demokratychni initsiatyvy» im. Ilka Kucheriva, v usikh rehionakh Ukrainy za vyniatkom Krymu ta okupovanykh terytorii Donetskoï ta Luhanskoï oblasti, z 05 po 12 serpnia 2022 roku*. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/dovira-do-derzhavy-yak-zberegti-natsionalnu-ednist-zaradi-peremogi>.
- Dovira do hromadskykh orhanizatsii zrostaie, ale suspilstvo staie bilsh radykalnym, – rezultaty doslidzhennia. (2022). [Trust in non-governmental organizations is growing, but society is becoming more radical, the results of the study show]. *Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia»*. Retrieved from https://www.irf.ua/dovira_do_gromadskikh_organizatsiy_zrostaie_ale_suspilstvo_s_tae_bilsh_radikalnim_rezultati_doslidzhennia/
- Holova DBR Truba svoeyeu bezdiyal'nisty porushuye prava hromadyan – vysnovky RHK. (2018). *Informatsiyne ahentstvo «Unian»*. [The head of the DBR, Truba, violates the rights of citizens by his inactivity - the conclusions of the RHK]. Retrieved from <https://www.unian.ua/politics/10386048-golova-dbr-truba-svoeyeu-bezdiyalnistyuporushuye-prava-gromadyan-visnovki-rgk.html>
- Indeks sprynyattya koruptsiyi (SRI): dynamika ostannikh 5 rokiv. (2021). [Corruption Perception Index (CPI): dynamics of the last 5 years]. *Natsional'ne antykoruptsiyne byuro Ukrayiny*. Retrieved from <https://nabu.gov.ua/openoffice/biblio/sociologiya/indeks-spriynyattya-korupciyi-sri-dinamika-ostannih-5-rokiv>
- Kliuchovi vyklyky dlia rozvytku hromadianskoho suspilstva, 2020. (2021). [Key challenges for the development of civil society, 2020]. *Stan rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini u 2020 rotsi : materialy. shchorich. dop. / [Kornievskiy O., Sydorenko D., Pelivanova N. ta in.]; za zah. red. Yu. Tyshchenko, Yu. Kaplan. – Kyiv : NISD.*
- Krasnopol's'ka, T. M. (2015). *Vzayemodiya hromadyans'koho suspilstva ta pravovoyi derzhavy : navch.-metod. posibnyk [Interaction of civil society and the rule of law]*. Odessa : Feniks.

- Liasota, A. E. (2018). Current state and prospects of development of civil society institutions in Ukraine. *Grani*, 21(10), 142-148. <https://doi.org/10.15421/1718140>
- Mel'nyk, L. A. (2019). Yevropeys'kyi dosvid efektyvnoyi vzayemodiyi derzhavy ta instytutiv hromadyans'koho suspil'stva. [European experience of effective interaction between the state and institutions of civil society]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 4/2019. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2019/20.pdf
- Moroz, O. M. (2015). *Pravovi formy vzayemovidnosyn derzhavy i hromads'kykh ob'yednan' v Ukraïni v epokhu hlobalizatsiyi. Dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya kandydata yurydychnykh nauk (na pravakh rukopysu). [Legal forms of relations between the state and public associations in Ukraine in the era of globalization]. L'vivs'kyi derzhavnyy universytet vnutrishnikh sprav. L'viv.*
- Prezydent: Armiya ta natsional'na solidarnist' – holovna opora ukrayins'koyi derzhavnosti. (2022). [President: The army and national solidarity are the main support of Ukrainian statehood]. *Ofitsiyne Internet-predstavnytstvo Prezidenta Ukrainy*. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/news/prezident-armiya-tnacionalna-solidarnist-golovna-opora-ukr-73121>
- Pro Natsional'ne antykoruptsiyne byuro Ukrainy. (2014). [About the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine]. *Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnya 2014 roku № 1698-VII*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
- Pro zabezpechennia uchasti hromadskosti u formuvanni ta realizatsii derzhavnoi polityky (2010). [On ensuring public participation in the formation and implementation of state policy]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 lystopada 2010 r. №996*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#n30>
- Pro zapobihannya koruptsiyi». (2014). [On prevention of corruption]. *Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnya 2014 roku № 1700-VII*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
- Pytannya Radnyka - upovnovazhenoho Prezidenta Ukrainy z pytan' vzayemodiyi z hromads'kymy ob'yednannymy ta dobrovol'chymy formuvannymy, yaki berut' uchast' u zabezpechenni natsional'noyi bezpeky. (2022). [Question of the Advisor - the authorized representative of the President of Ukraine on issues of interaction with public associations and voluntary formations that participate in ensuring national security]. *Ukaz Prezidenta Ukrainy*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/2022#Text>
- Pytannya Rady hromads'koho kontrolyu pry Derzhavnomu byuro rozsliduvan' (2020). [Issues of the Council of Public Control under the State Bureau of Investigation]. *Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 5 lyutoho 2020 roku № 42/2020*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2020#n13>
- Sencha S.A. (2020). Analiz mozhyvosti adaptatsiyi dosvidu zarubizhnykh krayin dlya stymulyuvannya rozvytku hromadyans'koho suspil'stva v Ukraïni. *Pravo ta derzhavne upravlinnya*. [Analysis of the possibility of adapting the experience of foreign countries to stimulate the development of civil society in Ukraine]. Retrieved from http://pdujournal.kpu.zp.ua/archive/1_2020/tom_2/28.pdf
- Shosta richnytsya Maidanu: ekspertna otsinka podiy, naslidkiv i urokiv na maybutnye. (2019). [The sixth anniversary of the Maidan: an expert assessment of events, consequences and lessons for the future]. *Fond «Demokratychni initsiatyvy» imeni Il'ka Kucheriva*. Retrieved from <https://dif.org.ua/uploads/doc/9552910555dd7a703d7d7f6.36773673.doc>
- Zakhystymo Ukrainu razom. [Let's protect Ukraine together]. *Fond «Povernys' zhyvym»*. Retrieved from <https://www.comebackalive.in.ua/uk>